

Recht is niet krom

Docentenhandleiding

Inleiding

Heb je wel eens iets gevonden? Een schelp op het strand? Of een verdwaalde poes in het bos? Een Dode Zeerol in een grot? En, hoe weet je of je mag je houden wat je hebt gevonden?

Iedereen heeft wel eens iets gevonden. Een portemonnee... of je ziet iets bij het grof vuil op straat staan wat je best kunt gebruiken. Of misschien herinner je je wel van het Jeugdjournaal dat een jongen een tijd geleden 'ambergris' (walvisbraaksel) op het strand heeft gevonden, wat duizenden euro's waard is in de parfumindustrie. Misschien herinner je je de Dode Zeerollen uit de vorige les, die werden gevonden in een grot. Iedereen is ook wel eens iets kwijtgeraakt. Is jou dat ook overkomen en zo ja, heb je dat terug gevonden?

De lessen die volgen gaan over regels die te maken hebben met het kwijtraken en vinden van spullen. Ze gaan over de vraag of je iets mag houden als je de vinder bent. En hoe je kunt weten of je iets mag houden. De laatste les gaat over het bedenken van een nieuwe regel die de wereld verbetert.

De regels over kwijtraken en vinden maken veel gedachten en gevoelens los. Vooral als iemand iets is kwijtgeraakt en er niet naar zoekt, kun je het gevoel hebben dat het wel eerlijk is dat de vinder die er goed voor zorgt, dit mag houden. Maar het kan ook zijn dat de vinder zich vergist heeft en niet de juiste regels heeft gevolgd. Wat is dan eerlijk? Aan de hand van de 'Sparta-zaak', een echte rechtszaak, gaan we argumenten bedenken zoals een advocaat dat doet, om één kant van de zaak te begrijpen. Daarna gaan we proberen om als een rechter 'beide kanten' van de zaak tegenover elkaar af te wegen. Om te begrijpen dat de winst van de ene partij voor de andere partij een verlies betekent. In de laatste les hebben we al gezien dat er persoonlijke belangen, interpersoonlijke belangen én maatschappelijke belangen spelen bij elk probleem. Met die visie, moeten we op zoek naar een regel die goed zou kunnen zijn voor iedereen.

De wetenschapper

Mr. dr. Rosalie Koolhoven promoveerde op het gebied van de 'ongerechtvaardigde verrijking'. Dit is de situatie waarin iemand voordeel heeft ten koste van een ander, terwijl hiervoor geen grond kan worden gevonden in de wet. Als universitair docent onderzoekt ze of de bestaande regels nog wel passen bij vernieuwingen in de samenleving en geeft ze les.

Praktische informatie

Deze aflevering over recht bestaat uit drie instructieve lessen (filmpjes) van enkele minuten. Bij de drie lessen hoort steeds één opdracht. De eerste twee opdrachten – advocaat zijn en rechter zijn – horen bij elkaar. De laatste opdracht – een regel bedenken die de wereld beter maakt - kan worden weggelaten. Het is ook mogelijk deze opdracht als separate opdracht op een ander moment in te zetten als schrijfo opdracht. De opdracht leent zich eveneens goed voor een (mondelijke) presentatie, individueel of in groepsverband.

Samen zorgen de drie opdrachten voor een geleidelijke perspectiefwisseling (een ontwikkeling). De eerste opdracht (totaal 20 minuten) werkt vanuit het ik-perspectief en gaat over oplossingen achteraf. Een advocaat krijgt een cliënt met een probleem en wil gelijk hebben. Het maakt in deze fase niet uit wat dat voor de andere partij betekent (vandaar het ik-perspectief).

De tweede opdracht (totaal 20 minuten) vraagt een interpersoonlijk perspectief. Leerlingen gaan voor rechter spelen en moeten belangen afwegen. Niet het perspectief van de eigen cliënt of de advocaat staat voorop, maar de oplossing bij twee botsende belangen.

De derde opdracht (minimaal 10 minuten – werkstuk, optioneel) beëindigt de ontwikkeling met een voorspellend, maatschappelijk perspectief. Leerlingen gaan met iets wat zij belangrijk vinden op zoek naar een regel die het leven van mensen of dieren op grote schaal beter maakt. Minder of meer ongemerkt gebeurt het volgende: bij het idee over wat de leerling 'goed' vindt (persoonlijk), worden argumenten gezocht en geformuleerd (taal) en eventueel gepresenteerd (creatieve, kunstzinnige uiting, retoriek). Na reflectie (is dat echt voor iedereen goed of alleen voor jou zelf? Zitten er geen nadelen aan?) is het maatschappelijk perspectief geboren. Wordt gekozen voor de presentatie van de zelfbedachte regels is het competitief om in groepjes te werken (samenwerking, rolverdeling) en af te sluiten met "Welke groep kan de beste regel bedenken?" Daarover kan bijvoorbeeld gestemd worden. Een dergelijk competitief element is niet de kern; het gaat om de perspectiefontwikkeling.

Een praktijkvoorbeeld van de derde opdracht

Een leerling bedenkt als regel 'Alle X-Box games moeten gratis zijn'.

Leerkracht: 'Wat betekent dat voor jou?'

Leerling: 'Dat is heel veel games kan hebben en dat is gaaf'.

Leerkracht: 'Wat betekent dat voor de maker van die games?'

Leerling: 'Dat hij geen geld meer verdient... En dan kan hij later geen nieuwe dingen meer bedenken of maken omdat hij geen geld meer heeft en failliet gaat. Misschien is het dan toch niet zo'n goed idee. Okay, ik ga even iets anders bedenken.'

Thema 1: Advocaat zijn

Inleidend filmpje

± 20 minuten

Introductie

Het introductiefilmpje gaat over het vinden van spullen en over de zoektocht naar de regels die daarover bestaan. Getoond wordt een filmpje over een timmerman die een schilderij heeft gevonden op een bouwplaats en mee naar huis heeft genomen. Jaren later als hij het schilderij meeneemt naar het tv-programma 'Tussen Kunst en Kitsch' blijkt het 25.000 euro waard. Uit de film: 'Maar, dat schilderij was vroeger van iemand. De vinder die we net zagen, heeft als timmerman gewerkt bij een verbouwing van het voetbalstadion van Sparta. En wat wil het geval? Nadat de managers van Sparta het programma Tussen Kunst en Kitsch hadden gezien, wisten ze ineens na al die jaren waar 'hun schilderij' was gebleven. Kijk maar wat zij ervan vinden.' Dan volgt een nieuwsfragment waarin Sparta zegt dat het schilderij van hen is en dat de timmerman het helemaal niet erg vindt om het terug te geven.

De filmpjes laten zien dat beiden het schilderij willen houden nu het zoveel geld waard blijkt te zijn. Beiden hebben een advocaat nodig. Als twee mensen een conflict hebben, zoals de timmerman en de managers van Sparta over één schilderij, kunnen ze naar een advocaat stappen. Advocaten verdedigen mensen met een 'juridisch probleem', een ruzie, een strijd over de toepassing van regels. Advocaten zoeken naar argumenten, redenen om hun cliënt te laten 'winnen'. Het is de rechter die in de rechtszaal alle argumenten en belangen afweegt en een beslissing neemt. Er kan immers ook maar één iemand het schilderij aan de muur hangen.

Groepsopdracht: advocaat zijn

De kinderen krijgen de opdracht om een van beide partijen te verdedigen. Hoe doe je dat? Ga eerst op je gevoel af: van wie zou dat schilderij moeten zijn? Dan ga je argumenten bedenken om je 'cliënt' de rechtszaak te laten winnen. Vind je belangrijk hoeveel tijd er is verstreken? Vind je iets van het gedrag van beide partijen? Of het vertrouwen dat iemand heeft? Of de plaats waar iets gevonden wordt? De leerlingen mogen allerlei dingen bedenken die ervoor zorgen dat hun cliënt 'zijn gelijk haalt'.

- Laat de leerlingen zich inleven in de situatie.
- Laat de leerlingen argumenten bedenken.
- Laat de leerlingen nadenken: wat maakt het verschil?
- Laat de leerlingen onder woorden brengen wat ze willen zeggen.

Praktische tips

Verdeel de klas in twee groepen: evenveel advocaten voor Sparta als voor de timmerman. Verdeel ze vervolgens onder in kleinere groepjes om samen te discussiëren over welke argumenten vóór de eigen cliënt spreken. Uit de praktijk blijken 5 à 10 minuten voldoende om veel ideeën te verzamelen. De kinderen kunnen vervolgens allemaal per groepje een stelling brengen. Bijvoorbeeld 'Onze cliënt de timmerman moet winnen omdat'. Of: 'Onze cliënt de voetbalvereniging Sparta mag het schilderij terug hebben, omdat ...'.

Thema 2: Rechter zijn

± 20 minuten

Introductie

Het introductiefilmpje gaat ervan uit dat de leerlingen het niet met elkaar eens zijn geworden. De Sparta-zaak is ook een echt dilemma. De timmerman wist niet beter dan dat het schilderij werd weggegooid. Er was echt sprake van een misverstand. Hoe kom je dan toch tot een oplossing?

Uit het filmpje: “Zijn jullie het met elkaar eens geworden? Ik heb zo’n vermoeden dat jullie het niet eens zijn geworden. Want in het echt lukte dat ook niet. Er zijn zoveel argumenten die je kunt bedenken waarom de een het schilderij wel mag hebben en de ander niet. Jullie hebben waarschijnlijk een lijst gemaakt met voors en tegens. Ik kom om een beetje te helpen. Net als de rechter. In het burgerlijk recht, het recht dat geldt tussen burgers onderling, is de rechter er om een knoop door te hakken als twee partijen het niet eens worden.”

Klassikale opdracht: rechter zijn

- De leerlingen hebben uit de vorige opdracht hun argumenten nog in gedachten.
- In het filmpje zit een kleine quiz. Er wordt in het filmpje een vraag gesteld over wat belangrijk is om de zaak op te lossen.
- **Zet het filmpje na de vraag op pauze.** De leerlingen kunnen hun hand opsteken als ze willen reageren op de quizvraag. Je kunt stemmen tellen ‘Wie van jullie vindt dat belangrijk?’ of vragen wie over de vraag en het antwoord iets wil zeggen.
- Als een aantal kinderen de gelegenheid had om te reageren, kan de film weer aangezet worden. De rechter geeft dan het antwoord op de vraag waarom dat argument wel of niet belangrijk is.

Tip!

Door het beantwoorden van de vragen uit de quiz, leren kinderen dat ze niet allemaal dezelfde mening hebben. Door steeds een aantal leerlingen te vragen waarom ze dat antwoord geven, en of iemand een andere mening heeft, kan een dialoog ontstaan. Met de antwoorden die de rechter geeft, leren ze dat oplossingen soms voor één iemand slecht uitpakken, maar wel ‘rechtvaardig’ zijn op grote schaal. Steeds wordt een belangenafweging gevraagd.

Thema 3: Een wet maken

± 20 minuten

Introductie

Het introductiefilmpje gaat over welke regels er zijn als je iets vindt en waarom dat zo handig is. We hebben botsende belangen en problemen gezien en zojuist gehoord wat een handige regel is om dat probleem te voorkomen. Als je iets vindt, en je meldt dat bij de politie, dan word je na een jaar de ‘rechtmatige eigenaar’. Als de timmerman uit het filmpje dus aangifte had gedaan, had hij zijn rechtszaak kunnen voorkomen.

Misschien zijn we het wel met elkaar eens dat de aangifte-regel best een goede, duidelijke, eerlijke, logische regel is. Ik heb wel eens onderzoek gedaan naar of die regel beter kan, maar het blijkt dat bijna in elk land zo'n zelfde regel bestaat. Blijkbaar werkt het goed zo. De wetgever, degene die de wetten in ons land maakt, heeft dat goed gedaan.

Omdat onze maatschappij snel verandert en de ideeën over wat 'goed' is snel veranderen, moet de wetgever zijn wetten regelmatig aanpassen. Misschien weet je wel dat op het gebied van dierenwelzijn heel veel is veranderd de laatste jaren. De hokken van de dieren die bij boeren leven moeten steeds groter zijn. En met de opkomst van internet moesten er regels komen voor alle consumenten die besluiten om iets in een internetwinkel te kopen. Innovaties houden de wetgever daarom ook bezig. Maar wat denk je van de zorg? We worden allemaal steeds ouder en dus moet het geld dat we met z'n allen verdienen zo verdeeld worden dat we ook voor onze ouderen kunnen zorgen.

Uit het filmpje: 'Stel je voor dat jij één wet mag bedenken die de wereld gaat veranderen en verbeteren. Misschien heb je wel de oplossing voor het klimaatprobleem. Misschien wil je wel alle auto's afschaffen! Maar misschien is dat niet zo handig ...'

Opdracht: een wet maken

Wat vind jij een groot probleem in de samenleving, in je leven, op aarde, voor mensen of dieren? Waar heb je last van of waar hebben andere mensen last van? (Verwondering). Stap voor stap verschijnen zes stappen in beeld. Het is mogelijk na elke stap even te stoppen om het erover te hebben. Maar de stappen kunnen ook in een keer worden getoond. Ze blijven in beeld na afloop.

- 1. Hoe kan dat beter? (Vertaling)**
Kun je dat zeggen in een 'wet'? Zo van "Alle mensen moeten ..." of "Het is verboden om..." of "Niemand mag ..." of "Alle kinderen hebben ..."
- 2. Voor wie geldt die regel? (Verzamelen)**
Welke omstandigheden zijn ervoor nodig om dat te realiseren? Wat, waar, hoe, wie, wanneer? Wat zou er gebeuren als... Geldt de regel voor alle mensen? Of alleen een bepaalde groep mensen? Voor alle dieren... of alleen wilde dieren? Mag het echt helemaal nooit of alleen in sommige gevallen niet. Probeer precies te maken wat je bedoelt.
- 3. Vat het samen in één zin (Verwerken)**
Ordenen van de gegevens en de kern weergeven. De regel is niet voor alle mensen bedoeld in alle situaties, maar alleen voor (bijvoorbeeld) kinderen van 10-12 die op woensdag in de regen naar sport moeten ... Door het stellen van vragen over de bedachte regel leren de kinderen dat formuleren van een goede regel best lastig kan zijn: zijn er situaties te bedenken waarin de regel onrechtvaardig of onhandig uitpakt?
- 4. Is het realistisch? (Verbanden leggen)**
Is de wens – de realiteit die de leerlingen willen scheppen – op een logische manier te verwoorden? Kennen we ergens regels die daarover gaan? (Bijvoorbeeld dierenwelzijn: de dieren moeten vrij kunnen scharrelen en mogen niet in kleine hokjes worden gehouden.) En wat betekenen die regels voor anderen? Dat vlees steeds duurder wordt. Wat gebeurt er als we de regel omdraaien?
- 5. Presenteer! (Verspreiden)**
Hoe verwoord je jouw regel?

Praktische tips

Bepaal van te voren of deze opdracht een creatieve individuele schrijftopdracht is (een regel/wet met een bijbehorend stukje tekst waarin ze uitleggen waarom ze de regel/wet hebben opgeschreven ter verantwoording). Of een groepsopdracht met korte mondelinge presentaties van elk groepje. Je kunt de opdracht ook klassikaal doen en in dialoogvorm één probleem kiezen en één regel maken en deze bijschaven voor de vragen bij alle stappen te beantwoorden en te doorlopen.

De leerling krijgt kennis over hoe de overheid probeert om problemen te voorkomen. Enige zin van hoe complex het is om iedereen tevreden te maken, want iedereen vindt iets anders heel belangrijk. Het ontwerpen vraagt om reflectie. Tegelijkertijd is het mogelijk om maatschappelijke betrokkenheid aan te wakkeren. Zijn er regels op jouw school die beter anders kunnen? En waarom? Een dergelijke afsluiter zorgt voor een transfer naar de dagelijkse situatie waarin kinderen zich bevinden.

Verdieping

Inhoud en activiteiten

Het is mogelijk om het argumenteren en reflecteren over regels en de maatschappij in verband te brengen met andere activiteiten in de klas en zo verdieping aan te brengen. Vragen over duurzaamheid en grondstoffen, aardrijkskunde: als je zegt dat de mensen mogen houden wat ze vinden, is er misschien op den duur niet genoeg. Delen is de oplossing voor ongelijkheid.

Buitenschoolse activiteiten in musea raken ook aan recht en goede regels. Er zijn mensen die zelf mooie, belangrijke dingen hebben verzameld en die aan het museum hebben gegeven, zodat iedereen ze kan bekijken. Als musea bijzondere dingen willen laten zien aan het publiek, kunnen ze schilderijen, artefacten, mummies of de Dode Zeerollen in 'bruikleen' vragen. Het museum mag de spullen dan gratis lenen.

Er is ook een relatie met het bedrijfsleven. Bedrijven die producten maken moeten goed letten op de volksgezondheid. Als ze een apparaat maken dat gevaarlijk is, waardoor iemand gewond raakt of ziek wordt, moeten zij de kosten van de arts of de geneesmiddelen betalen. Er zijn ook bedrijven die heel veel persoonlijke gegevens van gebruikers hebben, zoals verzekeraars, en mobiele telefoons, internetdiensten. Wat doen zij met al die gegevens? Zij hebben geen recht om die gegevens te gebruiken. Afspraken over wat ze met jouw Instagram foto's en WhatsApp-berichten doen, staan in de Algemene Voorwaarden. 'De kleine lettertjes'.

Wat is recht? En wat is krom?

Een relatie met betrokkenheid, eerlijk en sociaal denken. Stel je voor: een vader in de supermarkt. De vader is heel arm en heeft een klein kindje bij zich. Het kindje krijgt nooit snoep omdat daar gewoon geen geld voor is. Omdat hij zijn kindje ook eens een verrassing wil geven, stopt de vader een verrassingsei in zijn zak. Buiten de winkel tovert hij het tevoorschijn. Zijn kindje is zo blij! Maar dan komt de supermarktmanager. Hij zegt dat hij de politie gaat bellen. De vader zegt: 'Alstublieft, ik ben zo arm, voor één keer wil ik ook mijn kind blij maken! Belt u alstublieft de politie niet?' Tegelijkertijd gebeurt er dit: Twee meiden hebben geen zin om hun zakgeld uit te geven aan mascara, maar willen er wel mooi uitzien op het feest die avond. Ze gaan naar de winkel, pikken een mascara en kopen een flesje cola en een zak chips. Ze willen buiten in de zon in het Noorderplantsoen gaan zitten, met een muziekje op hun telefoon en gezellig wat cola en chips. Ze zijn van plan om ... en dan komt de politie: ze zijn gebeld door de winkelmanager. Of ze even meekomen naar het bureau. Is het nou eerlijk of rechtvaardig om de ene diefstal niet te bestraffen en de andere wel? Of is de regel dat je niet mag stelen een 'harde', duidelijk regel? Kortom: Wat is recht? En wat is krom?

Meer weten?

Klik!

De overheid is een bron van informatie over regels. Enkele websites zijn heel interessant:

- Op wetten.overheid.nl/zoeken/ kun je zoekwoorden intypen en een regel over een bepaald onderwerp vinden. Als je in de zoekbalk 'school' intypt of 'dieren', vind je veel voorbeelden van wetten.
- Op www.rechtspraak.nl/Hoe-werkt-het-recht/In-de-rechtszaal kun je heel veel informatie vinden over rechtszaken en op www.rechtspraak.nl staan links naar veel belangrijke begrippen.
- Op www.verlorenofgevonden.nl kun je terecht als je iets hebt verloren of gevonden. Het is de website die invulling geeft aan de regel dat je moet melden wat je hebt gevonden. Op die website staat ook informatie over de regels bij vinden.

Hoe past deze les binnen het curriculum?

Kerdoel 35

“De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht.”

Kerdoel 37

“De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.”

Houding

- **Thema 1:** Waarom heeft mijn cliënt gelijk? Waarom heeft de ander gelijk? Afvragen is onderzoeken. Elk antwoord leidt tot een nieuwe vraag. Hoe kan het goed zijn voor iedereen? Onderzoekend en (argumenten) ontwerpnd leren staat voorop bij deze opdracht.
- **Thema 2:** Waarom zou je iemand gelijk geven? Wat zijn de voordelen en de nadelen? Onderzoekend leren staat voorop bij deze opdracht. Speelt geld een rol? Of wie eerlijk deed? Of wat iemands bedoeling was? Of hoe het er van buiten uitziet? Of zijn er praktische argumenten? Er kan maar een iemand gelijk hebben. En dat gelijk is vaak dat wat op grote schaal eerlijk is of handig.
- **Thema 3:** Wat is een goede regel? Waaraan voldoet een goede regel? Het afvragen wat eerlijk of handig of duidelijk en zeker is, is onderzoek. Elk antwoord leidt tot een nieuwe vraag. Hoe kan het goed zijn voor iedereen? Wat gebeurt er als we de regel omdraaien? Onderzoekend en ontwerpnd leren staat voorop bij deze opdracht.

Vaardigheden

- **Communicatievaardigheden**
Korte tekst schrijven en ontwerpen, gevoel uitdrukken, gedachten uitdrukken, luisteren en beoordelen van argumenten van anderen, opinie geven, taalvaardigheid. Met volharding zoeken naar een standpunt.
- **Samenwerken**
Rollen herkennen, onderhandelen, leren omgaan met conflicten, oplossen van conflicten. In groepsverband argumenten verzamelen, naar elkaar luisteren.
- **Denkwijzen**
Kritisch denken, onderzoeken, reflecteren. Leren vergelijken, discussiëren over verschillende antwoorden. Oordelen is een vaardigheid, maar direct oordelen is niet goed. Beraad is belangrijk, wikken & wegen. Denken in oorzaak en gevolg en in kringlopen. Voorspellingen opstellen: als ik dit kies, dan is dat de consequentie.

Kennis

De leerlingen leren meer over onder andere de volgende begrippen:

- Vinderschapsrecht
- Regels en wetten
- Rechten en plichten
- Advocaat
- Rechter
- Overheid
- Gemeente